

Stockholms Spelmansgille 75 år- en återblick och reflektion

Förra året firade Stockholms Spelmansgille 75 år. Jag är ganska ny i Gillet, men har följt föreningen ur Svenska Folkdansringens perspektiv genom samarbetet mellan Folkdansringen och Sveriges Spelmäns Riksförbund. Folkdansringen-Stockholm och spelningar på Dansens dag och Skansen, sedermera Kungsträdgården är samarbeten där Stockholms spelmansgille Är en självklar deltagare.

Stockholms Spelmansgille har runt 130 medlemmar. En livaktig förening som samlar mellan 30 och 50 spelmän varje vecka för samspel och övar låtar ur sitt flera hundra låtar stora arkiv. Regelbundet under året samlar Gillet också de egna medlemmarna och andra intresserade spelmän till söndagscaféer i Jakobsbergs gård i Bredäng, Stockholm, en plats som använts sedan 80-talet av Gillet. Gillet har också tagit över arrangemanget Don Gillamstämman, till minne av dansaren Don Gillam.

Under många, många år fanns det flera grupper som spelat vid olika tillfällen under veckan eller i varje fall någon gång i månaden. I slutet av 70- och fram till i vart fall mitten av 90-talet hade Gillet mellan 7-8 olika grupper. Numera övas varje onsdag under ledning av Allan Westin. Gillet har också en mindre grupp – som leds av Gillets vice spelledare Lars Thalén. Den gruppen – Klackrent - spelar främst gammaldans. Från tidigare o-taxa för föreningslokaler betalar föreningar numera anseelig summa var gång för att kunna mötas.

Spelkvällarna är inbjudande och många kommer och prövar, en del - som jagstannar kvar. Söndagscaféerna på Jakobsbergs Gård i Bredäng betyder spel, med medlemmar och vänner, uppträdanden och dans. Både på spelövningar och söndagscaféer blir det förstås fika. Engagerade medlemmar ser till att övriga får en stunds avkoppling i spelandet.

Många i Gillet spelar också i andra lag och grupper av skilda slag. På Skeppis, jam på Tunnan i Gamla Stan. Gillet spelar på äldreboenden, på företagsevent, på föreningars jubileum, midsommar förstås. För att inte tala om sommarens regelbundna spelningar i Vita Bergsparken, under ledning av Gillets spelledare Allan Westin. Och - vi spelar på spelmansstämmor som ordnas av spelmanslag runt om i Stockholmsområdet och angränsande landskap.

Stockholm har inget spelmansförbund, så Stockholms spelmansgille är direktanslutet till Sveriges spelmäns riksförbund. Ur nothäftet "Svenska

folklåtar för två fioler", utgivet 1947 av Stockholms Spelmansgille finns en kort historik av J A Carlö som skriver

"att för Ernst Granhammar, stiftaren av de flesta spelmansförbund i Sverige, låg tanken om ett spelmansförbund i Stockholm honom varmt om hjärtat. Men med hänsyn till de många splittrande intressen, varmed rikets huvudstad kan locka, ansåg han sig dock ej våga försöket att där få till stånd en dylik förening".

Det gjordes ett försök av Svenska Folkdansringen 1927, men det föll, kanske på att det sågs för internt och att för få var intresserade då.

Men i början av 1944 blev det av. Några folkmusikintresserade herrar tog initiativ till en inbjudan till spelmansträff. Den 19 mars 1944 i Storängens Samskola samlades över 50 spelmän och det sporrade till ännu en spelträff den 16 april samma år i Tekniska Muséet. Det beslöts nu att en spelmännens organisation för stockholmstrakten skulle bildas, och man antog namnet Stockholms Spelmansgille. Den förste styresmannen/ordföranden, som också tog initiativet till det första mötet - Nils Hägg, fick för sitt "nitiska och fruktbara arbete i folkmusikens tjänst" sommaren 1946 Zorns Spelmansmärke i guld.

Nils Hägg efterträddes för övrigt av Henry Arnstad som spelade en stor roll när Sveriges Spelmäns Riksförbund bildades 1947.

Då som nu var det god stämning och sammanhållning redan från början bland de samlade spelmännen. Gillet blev under årtionden en samlingspunkt för många. Eftersom det fanns jobb i Stockholmsområdet kom många hit för arbete. Många från Dalarna och Hälsingland hittade ett jobb – och spelade - i Dalaföreningen förstås, men också i Stockholms spelmansgille.

Det var väl kända spelmän som gästade Stockholms spelmansgille - Eric Öst, Eric Sahlström, Gössa Anders och Anna från Orsa, Spel-Arvid från Nyköping, Ole Hjort och Björn Ståbi, Ester och Jon Erik Öst, Hjort Anders, Viksta-Lasse, Bertil Rydberg med låtar både från Närke och Småland. Kungs-Levi och Alm Nils var i tonåren när de gästade Gillet. Vid Zorns 100 årsjubileum på Skansen 2010 var Kungs-Levi en av de 197 gästade riksspelmännen. Gillet har för övrigt haft och har riksspelmän bland sina medlemmar. Det skulle krävas en telefonkatalog för att få med alla som kom och spelade på stämmor och spelningar

Lars Erik Jansson, som gick bort förra året, välkänd spelman som komponerat en mängd populära låtar, var också medlem i Stockholms Spelmansgille.

Några hade ett stort inflytande. Herbert Jernberg var spelledare under början av 50-talet, spelade mycket tillsammans med Gösta Bäckström. Margaretha Mattsson, riksspelman och mångårig ordförande för Sveriges Spelmäns Riksförbund, var mycket aktiv i ledningen för Gillet, liksom Lena Höög, som är aktiv än idag. Kursverksamhet stod högt i kurs med inspirerande spelmän som handledare spelmän. Vad sågs om Margaretha Mattsson, Jonny Soling och Pål Olle, Marianne Palm och Eva Blomqvist, Sonia Sahlström och Hasse Gille, Christina Frohm och Ingvar Andersson.

Skäggmanslagets Wille Grindsäter och Thore Härdelin träffades under tidigt 60-tal på en av Stockholms spelmansgilles spel- och danskvällar. Thore var där för att spela tillsammans med Christina Frohm och Wille för att dansa. Wille tänkte "att finns de så unga spelman kan väl också jag spela". Och vad som kom därefter är en särskild historia.

70-talets folkmusikvåg innebar också att danserna fick en annan karaktär, långdanser, polskor, engelskor återkom och begreppet folklig dans etablerades. Det blev kanske lite förvirrat för många spelmän. Henry Sjöberg, danskonsulent på Dansmuseet bidrog till att reda ut begreppen på Gillets träffar.

Också under senare år har många gästande dansare, spelmän och spelmanslag kommer till träffar och spelmanstämor. Förutom spelmanslagen i våra båda landskap har PG Jernberg, Ingrid och Anders Sebb, Peter Puma Hedlund, Bengt Mattsson och Maria Ehrman, Anders Hägg och Skäggmanslaget, för att nämna några av dem som under senare spelmansstämor, gästade Gillet.

Förr var det en dominans av fiolspelmän och nyckelharpor. Gerhard Landberg, som blev ordförande 1963 spelade redan som 12-åring silverbasharpa. Andra instrument var inte alltid så populära i dessa fiolspelkretsar och när en dragspelande kvinna under 60-talet försökte delta vid en spelning lyftes hon bokstavligen ut ur rummet av de fiolspelande deltagarna. "Några dragspel" ska inte finnas med i vår folkmusik.

Men det var inte alltid fiolmusiken uppskattades av gemene man. Folkmusiken har ofta känt sig förfördelad av programtider i radio mm. Men den fanns ändå och ibland förde den med sig kritiska inlägg

”Låt oss slippa detta förskräckliga fiolnissel i radion. Skall det nödvändigtvis spelas folkmusik i radion skall den framföras av skolade violinister ”

Många berättelser finns om framgångar och om några mindre lyckade insatser. För också i offentliga sammanhang kunde det blev lite kaotiskt. Till en Oktoberstämma i Uppsala skulle Gillet vara riktigt bra. Ett stort antal spelmän trummades ihop. Men i första omgången spelades det olika låtar – samma tonart och samma rytm, men lite grumligt blev det. Vid andra omgången blev det rätt. Tyvärr hade bandspelare varit med under spelningen, till förtret för många. Ingen teknik ska finnas med när det är sådana spelningar tyckte många då. Tänk hur det är idag med Facebook-utsändning direkt i rymden.

Folkmusiken och dansen, oavsett om den kallas gammaldans, folkdans eller folklig dans, har ett alltför litet erkännande i dagens kulturliv. Det är synd eftersom dessa erbjuder så mycket till den som bara vill delta. Samarbetet mellan riksorganisationerna Svenska Folkdansringen, Sveriges Spelmäns Riksförbund, Riksförbundet Folkmusik och Dans och Eric Sahlström Institutet tillsammans med Kulturens Bildningsförbund är oerhört viktigt. De som startade riksorganisationerna ville se en långsiktig utveckling för att bevara traditioner och erbjuda forum för nyskapande. Och vi som verkar i de lokala föreningarna kan erbjuda en grund för bevarande av traditioner och skapande av nya.

Stockholms Spelmansgilles repertoar spänner över alla landskap. Många av dem har Stockholmsanknytning. Genom nuvarande spelledare Allan Westin har mycket plockats fram ur gömmorna bla i statens musiksamlingar och Stefan Lindéns arkiv är en stabil ryggrad i låtsamllngen.

Stockholms Spelmansgille är en vänlig, tillåtande och trivsamt sammanslutning, där spelglädje och lärande går hand i hand. Hit kommer nya, både yngre och äldre, engagerade folkmusikintresserade vänner. Och de är välkomna.

75 årsjubileet får ses som ett lagom avstamp för kommande aktiviteter i en livaktig församling,

Ingela Thalén
2020 01 15